

Újabb adatok a *Könyv és könyvtár a magyar társadalom életében* c. kiadvány történetéhez: a 3. kötet, az 1945- utáni korszak munkálatairól és kéziratáról

Kovács Máté és tudományos munkaközössége a magyar könyv- és könyvtártörténet számára két alapvető kézikönyvet publikált a Gondolat Kiadó gondozásában, amelynek címe *Könyv és könyvtár a magyar társadalom életében* (1) *az államalapítástól 1849-ig* és (2) *1849-től 1945-ig*. A két kötet 1963-ban, illetve 1970-ben jelent meg.¹ Mindkét kötet Nívó-díjat kapott, a szakma és a társadalomtudományi kutatások világában ismertté vált.

A munka azonban a két kötettel nem zárult le. Kovács Máté tervei között kezdetektől szerepelt az 1945 utáni korszak feldolgozása is, amit ma már a 3. kötet anyagaként tartunk számon. A második világháborút követő korszak összegzését részben egyetemi előadásai számára kezdte meg, ugyanakkor mint a korszak könyvtárügyének aktív résztvevője, a kor dokumentumait és vonatkozó sajtóközleményeit gyűjtötte. Majd a korszak elemzését egy jelentősebb tanulmányban, a *Magyar Könyvszemle* 1960-1961. évfolyamainak három egymást követő számában, három részben publikálta.² A kérdést történelmi, társadalomtörténeti, a könyv- és könyvtári kultúra szélesebb dimenzióiba helyezve a kandidátusi disszertációjában,³ a disszertáció elkészítésének időhatáráig (1967), széleskörű elemzés keretében feldolgozta. E munka egyben az Antológia 1945 utáni korszakának munkálataihoz évtizedeken keresztül végzett alapozását is jelentette. A 3. kötet munkálatai meg is kezdődtek, és a rendelkezésre álló dokumentumok bizonyossága szerint Kovács Máté halálát megelőzően a befejezéshez közeledtek. A kötet kézírata azonban az elmúlt év őszéig nem állt rendelkezésünkre.

A Kovács Máté Alapítvány – mint Kovács Máté szellemi hagyatékának gondozója – 2006-ban a centenáriumi megemlékezésre készülve az alapítvány elnökét arra kérte, hogy az OSZK-ban őrzött hagyatékra alapozva végezzen feltáró kutatást az Antológia munkálatairól, ennek eredményét Tóth Gyula két tanulmányban is közzétette. Ezek egyike, egy részletes tanulmány a 2006-os, 100 éves születési évforduló alkalmából 2007-ben publikált emlékkötetben⁴ jelent meg. Egy rövidebb közlemény a Könyvtári Figyelő 2008-as évfolyamában⁵ látott napvilágot. Az utóbbi tanulmány az értékes problémátörténeti elemzésekre még hangsúlyosabban kitért. Kovács Máté bibliológiai felfogásával kapcsol-

latban rávilágít a téma komplex feldolgozását megalapozó koncepció elméleti alapjaira. A kutatás sok értékes információt tárt fel az 1945 utáni korszak anyagáról, a 3. kötet sorsáról és elkészültéről. A tanulmány számos fontos dokumentumot is közölt az emlékkötetben,⁶ de a feltehetően 1969-re már elkészült kézirat akkor nem került elő. Mindazonáltal sem az elnök, sem a kuratórium nem tekintette ezt az eredményt véglegesnek.

Az iratokból nyilvánvalóvá vált azonban, hogy a 3. kötetbe sorolt 1945 utáni korszak feldolgozásának terve már 1957-ben, a kiadvány első tervezetében a kezdetektől a jelenkorig terjedő időszakot felölelő koncepció része volt. A munka előrehaladtával az anyag bősége miatt a szerkezet folyamatosan változott, végül az egykötetes terv 3 kötetre tagolódott, és az akkori elképzelés szerint 1969-ben a harmadik kötet anyaga is készen volt. Erre vonatkozóan Tóth Gyula tanulmánya bőséges információt ad. A megjelenés még feltáratlan okok miatt elhalasztódott, és a kézirat utolsó, 1970-es megjelenésre tervezett variánsának lezárása Kovács Máté váratlan halálával leállt. Utódainak a folytatásra vonatkozó tevékenysége még szintén feltáratlan. Sajnálatos módon mára Kovács Máténak a kötetben dolgozó egykori munkatársai már nincsenek velünk, hagyatékuk feldolgozásra vár. Az egyetlen élő személy, aki a korábbi kötet munkatársa volt, Dér Mária pedig a Kovács Máté halála után következő időszakban már nem vett részt a programban, tehát információkkal sem rendelkezik⁷.

2013 őszén Kovács Máté családjának iratai között váratlanul előkerült egy csomagban 10 db jelentős mennyiségű dokumentumot tartalmazó dosszié. (Listáját ld. az 1. sz. mellékletben.) Már akkor, az első gyors tájékozódás alapján feltételeztük, hogy az anyag az Antológia 3. kötetének anyaga lehet. Az Alapítvány kuratóriumának beszámoltunk erről a 2014. évi első kuratóriumi ülésen. A kuratórium javasolta a kézirat alapos áttanulmányozását. Ez meg is történt, és a kuratórium 2014-es őszi ülésére részletes ismertetés készült róla, amelyet a kuratórium megtárgyalt, és a kézirat további sorsára vonatkozóan döntést hozott.⁸ Ezeket az újabb információkat szeretném itt a kuratórium kérésére összefoglalni, és a szakma számára publikálni.

A dossziék áttanulmányozása után mind az anyag tartalma, mind az egyéb adatok alapján meggyőződéssel tételezhetjük fel, hogy ezek a dokumentumok az Antológia 3. kötetének anyagából fennmaradt iratanyagok. A dossziék teljes átvizsgálása után az is joggal feltételezhető, hogy ez az anyag az Antológia 3. kötet munkálatainak Kovács Máténál levő végső fázisa, amely az 1970. évi kiadásra készült.

Az eddig rendelkezésre álló források alapján biztos, hogy a 3. kötet megjelentetéséről a Gondolat Kiadó és Kovács Máté között tovább folyt az egyeztetés. A feltételezést valószínűsíti egyrészt a Gondolat Kiadónak 1969. július 30-án kelt, az anyagban (6. sz. dossziében) található levele, amely ugyan a terv elfogadásáról, de csak a korszak egy szakaszára vonatkozó döntéséről küld értesítést

*„Értesítjük, hogy A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében 1949-1960. c. kötethez írt bevezetést és fejezetbevezetőket cca 8 ív terjedelemben Kiadásra elfogadtuk.
1969. július 30.*

*Aláírás Havas Ernő
Ügyintéző Sármezyéné”*

A koalíciós korszak (1945-1948) itt nem szerepel, amelyet Kovács Máté korszak tagolásában a Tóth Gyula által idézett dokumentumokban elkülönít, és lehet, hogy külön tárgyalás alapját képezte, viszont Kovács Máté további korszaktagolásában 1949-1956 és 1956- szerepel, de semmiképpen nem 1949-1960. A folyamatban lévő tárgyalásokat bizonyítja és Kovács Máté elképzelését rögzíti a hagyatékban található és Tóth Gyula által az emlékkönyvben közölt 210/49/84. sz. irat, amely azonban arról is tanúskodik, hogy a megjelentetést elősegítendő lehetséges megoldásnak látta, hogy a korszak 25 éves évfordulójára és egyben a magyar könyv- és könyvtári kultúra 25 éves jubileumára a szakma ünnepi kiadványaként jelenjen meg 1970-ben. Úgy tűnik, a Gondolat Kiadóval a tárgyalások nem voltak kielégítőek, ezért Kovács Máté más megoldást keresett, más kiadóhoz fordult. Nemes Ivánhoz, a Népművelési Propaganda Iroda megnyeréséhez fűzött reményeket. Az iroda kézírásos címével egy dossziében (6. sz. dosszié) található egy négyoldalas feljegyzés, amely ismerteti a kéziratot, és utal a Gondolat Kiadó által felvetett kiadási nehézségekre.

FELJEGYZÉS A KÖNYV ÉS KÖNYVTÁR A MAGYAR TÁRSADALOM ÉLETÉBEN c. tanulmány és dokumentumgyűjtemény 3. kötetének kiadásáról az 1970. évi ünnepi kiadványok között

„A 3. kötet 1945-től napjainkig ad összefoglaló képet a hazai szocialista olvasási, könyv- és könyvtári kultúra fejlődésének negyedszázadáról. A kötet kéziratának minden része, tehát a bevezető tanulmány, a dokumentum-szemelvények és a bibliográfia együtt van, s a meghatározandó terjedelem keretétől függően 3-4 hónapos szerkesztési munkával véglegesíthető. Ez alatt a szükséges képanyag is összegyűjthető. A végleges kézirat, mintegy 50 szerzői ívet igényelne ... jelenleg az összegyűjtött ill. a megírt anyag ennek hozzáférhetőlegesen a kétszerese. Ami megfelelő tömörítéssel és rostálással, mintegy 50 ívre rövidíthető. Ebből tanulmány kb. 11-12 ív a szemelvények és jegyzetek 27-28 ív lehetne. Ebhez még kb. 3 ív kép és 2 ív név- és tárgymutató, ill. tartalomjegyzék jönne ... A kötet tartalomjegyzékét mellékelem.

Végül jelzem, hogy a Gondolat Kiadó a szóbanforgó 3. kötet kiadását nem tervezték és tervezi, mert a Nemzeti könyvtár sorozat kifejezetten a múltunk művelődéstörténeti jellegű dokumentumait, ill. feldolgozását tartalmazza. Így a sorozatba a fejlődésünk legújabb szakaszával foglalkozó nem illeszkedik bele.

1969. június 18.”

(KM írógépén és autográf változat is.)

...

Ugyancsak itt az anyagban található Kovács Máté címlapterve kézírásos javításaival

*Könyv és könyvtár a magyar társadalom életében
/1945-től napjainkig/
Válogatta, szerkesztette,
bevezető tanulmányt írta
Kovács Máté
A gyűjtésben és jegyzetek összeállításában
közreműködött
Dér Mária, Fodor Zoltán, Voit Krisztina*

A legfontosabb az a három dosszié (7., 8., 9. sz.), amely a véglegesített szemelvényanyagot tartalmazza. A dossziék főcíme, példányminősítése és szerkezeti tagolásának jelölése, (*Könyv és könyvtár a magyar társadalom életében 1945-től napjainkig* 1. példány. II., III., IV. rész) mind Kovács Máté kézírásával készült, és a dosszié tartalmát hitelesen azonosítja. A főcímet követő részcímei (*Művelődéspolitikai, könyvkiadás; Bibliográfia, könyvtáriügy; Könyvtárak*), amelyek feltehetően a szerkesztés során kerültek rá más kézírással és a szerkesztés során még tovább bővültek, megfelelnek a belső tartalomnak. A dossziékban valóban a kötet megfelelően csoportosított szemelvényanyaga található. Ez a tervekben szereplő kötet törzsanyaga. (ld. a 2. sz. mellékletet.)

A gondosan kiválogatott szemelvényanyag témacsoportokba szerkesztett és jegyzetekkel ellátott anyag, de sorszámozva, egybeszerkesztve még nincs. A szerkesztett szemelvényanyag egyes csoportjait 90 százalékban a téma megnevezését tartalmazó előzőklap választja el. A részben elkészült tartalomjegyzék és a különböző tartalomjegyzék-tervek is tükrözik ezt a beosztást. A szövegek közlés forrását pontos bibliográfiai leírás formájában közlik a szemelvény végén. Tehát a szemelvények kiválasztása és pontos forrásmegjelölése, tematikus szerkesztése elkészült, jegyzetelése mintegy kétharmad részben befejeződött.

Tematikus szerkezete teljes egészében megfelel a Tóth Gyula tanulmányában közölt, Kovács Máté által a munkatársak számára javasolt „*Szerkesztési elvek*” keretében kifejtett tematikus rendező elvnek, amelyet az első két kötetben is érvényesítettek. Nem tartalmaz azonban belső korszakolást, bár Kovács Máté ezzel is foglalkozott az emlékkötet tanulmányában idézett tervszerint. Feltehetően a megadott terjedelmi korlátok miatt az anyag további tagolása nem tűnt ésszerűnek.

Kovács Máté bevezető tanulmányának fogalmazványa a 10. dossziében található. Ez az anyag – bár nem jelöli – az anyag I. részének is tekinthető. Ugyancsak itt vannak a végső fogalmazványhoz előkészített korábbi fogalmazványok, nyersanyagok is. Főként a disszertációjának vonatkozó részei korrekciókkal és beillesztett kézírások és saját írógépen készült kiegészítésekkel.

A 2. sz. mellékletben közölt részletes tartalomjegyzék a rendelkezésre álló dokumentumok alapján jelenleg egybeszerkesztett változat. A kiindulást a Kovács Máté által elkészített tartalomjegyzék-tervezet szolgálta. Ott, ahol szükséges volt, a dossziékban található anyag alapján egészítettük ki. Ezek a részek az *E/Könyvtáriügy* fejezettel kezdődnek, eredetileg itt nem közölték a terjedelmet jelölő lapszámot, de az összeállított szemelvényanyagon megadott pontos lapszámokból az megállapítható. Ez a teljes anyag áttekintését segítő tartalomjegyzék pontos képet ad az anyag tartalmáról és szerkezetéről, valamint a kézirat teljes terjedelme is megállapítható ebből és a kézirat alapján. A kézirat terjedelme összesen kb. 962 oldal⁹, összesen mintegy 1000 lap. Az anyagban található (6. sz. dosszié) Kovács Máté végleges terjedelemszámításai is három variánsban.

Tehát a 3. kötet, immár a korszak 25. évfordulójára tervezett ünnepi kiadvány törzsanyagaként elkészült. A jelen anyagban azonban nem található a tervekben és a korábbi kötetekben fontos részt képező bibliográfia. Kovács Máténak egy, a munkatársakhoz intézett körlevele, amely a kézben lévő anyagokat az 1970-es megjelenés biztosítása érdekében 1969. szeptemberére kérte¹⁰, jelzi, hogy a munkálatok folyhattak. Ezeknek az anyagoknak a további sorsa reményeink szerint a későbbiekben még tisztázható, és a következő nemzedék javára fordítható.¹¹

A jelenleg kezünkben lévő anyag további sorsáról a kuratórium úgy döntött, hogy azt mint a korszak jelentős szellemi értékét, mielőbb a szakmai nyilvánosság számára hozzáférhetővé kell tenni. Éppen ezért további munkálatokat a kiadványon nem javasol, hanem ezt mint hasonmást digitális formában elérhetővé kívánja tenni. Annál is inkább, mert az 1945 utáni korszak feldolgozásának hiányára rámutatnak a felmerülő újabb igények¹² is.

Ezzel az anyaggal az Antológia 1-2. kötetének szellemében az eredeti koncepció teljes egészében elkészül, és a mai lehetőségeink szintjén lezárul. A kézirat alapján megállapíthatjuk, hogy az anyaggyűjtés, válogatás és szerkesztés kész, a bevezető tanulmány az eredeti koncepció szellemében a kézirat alapján véglegesíthető.

Így a szerkesztőnek, Kovács Máténak és közreműködő munkatársainak, Dér Máriának, Fodor Zoltánnak és Voit Krisztinának megadjuk a munkájukért az őket megillető tiszteletet és korrekt megbecsülést. Ugyanakkor a szakma nyilvánossága számára a további kutatásokhoz viszonylag gyorsan hozzáférhetővé tesszük az eredményeit.

A bibliográfia megoldását egy új kiadványra kell hagyni. Az Antológia első két kötete láthatóan iskolát teremtett, és öröndetes, hogy az új igény ezen a nyomon halad. Az új kiadványnak mégis önálló utat kell járni. A mai kor nyilván meghatározza jelenlegi szempontjait. A Kovács Máté szerkesztésében elkészült kézirat a terjedelmi korlátok miatt válogatás, ugyanakkor olyan értékelés is, amely a korszak további történeti kutatása számára irányadó. A kötet által dokumentált nemzedéknek pontosan az a nagy értéke, hogy erős korlátok között is képes volt kiemelkedő eredményt elérni, és a társadalom más területein meglévő limitekhez képest a korlátokon túllépni.

Az újabb, napjainkig terjedő kutatások a jelen történelmi távlatból új szempontokat is felvethetnek mind a bibliográfia, mind a forrásgyűjtés és -elemzés területén. A mai távlatokból a korszak belső, differenciáltabb tagolására is lehetőség nyílik. A korszak szélesebb történelmi összefüggéseinek folyó történeti feltárása és új eredményei tágabb teret adnak, egyrészt a korlátok ellenére elért teljesítmények kiemelésére, másrészt a negatív hatások és limitek befolyásának tényekre alapozott elemzésére.

Mindenképpen öröndetes, hogy a történeti kutatások ismét figyelmet kapnak. Ez egybevág a Kovács Máté Alapítvány évtizedes törekvésével. Az alapítvány a fiatal generáció ösztönzésével folyamatosan törekszik a közelmúlt történetének feltárására, a magyarországi könyv- és könyvtártörténet forrásainak megismertetésére, a forráskutatás tudományos módszereinek átadására. Éppen ennek a célnak megfelelően az alapítvány alakulását követően egy koordinált távlati kutatási tervjavaslattal megkereste a nemzeti könyvtár vezetését. Az együttműködésnek a jövőben is helye van, s ebben a Kovács Máté Alapítvány a hazai könyvtártörténeti kutatás területén lehetőségei szerint partner.

Kovács Ilona

1. sz. melléklet

**Könyv és könyvtár a magyar társadalom életében c.
Antológia 3. kötet hagyatéki anyaga
A dossziék címének jegyzéke**

1. 1945-1962. Könyvtári kultúra. [A cím Kovács Máté kézírásával.]
2. Olvasás – bibliográfia – másodpéldány. [A cím idegen kézírással.]
A könyv és könyvtár c. Antológia 3. kötetének szemelvényanyaga [Kovács Ilona jegyzete 197? Bent: tartalomjegyzék terv, terjedelem terv + szemelvények]
3. B/ Könyvkiadás – másodpéldány. [A cím idegen kézírással.]
4. Címlapterv és egyéb [A cím KI kézírásával. Vékony dosszié 197?]
5. A könyv és könyvtár 1945-1967. 2. kötet. A bevezető tanulmány: kéziratai, olvasópéldányai. Kiegészítések. [A cím KM kézírásával. 1. példány áthúzva.]
6. A könyv és könyvtár. 3. kötet terve. [A cím KM kézírásával.]
Benne a korábbi kötetek tervével, tartalomjegyzékével. Levelezés a kiadóval, Válaszlevél a terv elfogadásáról... Körlevél a munkatársaknak az 1970. évi kiadásról.]
7. Könyv és könyvtár a magyar társadalom életében 1945-től napjainkig
1. példány II. rész [A cím KM kézírásával.] Művelődéspolitikai, könyvkiadás. [Idegen kézírás. Benne másik dossziében szemelvények, alfejezetekre osztó elválasztó lapokkal.]
8. Könyv és könyvtár a magyar társadalom életében 1945-től napjainkig
1. példány III. rész [A cím KM kézírásával.] Bibliográfia, könyvtárügy. [Idegen kézírással. Benne szemelvények alfejezetekre osztó elválasztó lapokkal.]
9. Könyv és könyvtár a magyar társadalom életében 1945-től napjainkig
1. példány IV. rész [A cím KM kézírásával.] Könyvtárak. [Idegen kézírással. Benne szemelvények.]
10. A könyv és könyvtár. 2. kötet 1945-1967. Szemelvények. Bevezetés. [A cím KM kézírásával. Benne bevezető tanulmányhoz gépirat KM javításaival és példányai, háttéranyagok, KM kézírásos feljegyzései.]

Budapest, 2014. január 30.

2. sz. melléklet

**Könyv és könyvtár a magyar társadalom életében
1945- 1970 ¹³
/Tartalomjegyzék/**

B E V E Z E T É S

.....

A/ MŰVELŐDÉS ÉS TÁRSADALOM¹⁴

A z ú j p o l i t i k a e l ő z m é n y e i

Keresztúry Dezső: helyünk a világban

5,5 l.

Ortutay Gyula: művelődés és politika

2,5 l.

Révai József: A népművelési munka valamennyi Formáját fel kell használnunk

kultur-Forradalmunk továbbfejlesztésére	5,5 l.
A szocialista művelődéspolitika alapvetése	
A Magyar Szocialista Munkáspárt művelődési politikájának irányelvei [Ezt a dokumentumot ld. később az F./ KÖNYVTÁRAK FEJEZETBEN]	
Kádár János: A szocializmus teljes felépítésének feladatai	7 l.

B./ AZ OLVASÁSI KULTÚRA KISZÉLESEDÉSE ÉS ELMÉLYÜLÉSE

Vita a kulturkalóriáról	
Háy Gyula: Követeljük a kulturkalóriát	4,5 l.
Írók, könyvkiadók, szellemi vezérek csatlakoznak A kulturkalória mozgalomához	4,5 l.
Jöjjön a kulturkalória!	2,5 l.
Az új olvasóközönség alakulása	
Czibor János: Küzdelem az új olvasóközönségért	4,5 l.
Böloni György: Könyv és olvasóközönség	3 l.
Hegedüs Géza: Olvas a magyar vidék	3 l.
Tamás István: Olvasó ország	3 l.
Olvasómozgalmak	
Több olvasót!	5 l.
Kondor Istvánné: Az olvasómozgalomról	3 l.
Vértessy Miklós: Az olvasómozgalom javaslatai A könyvtárost illeti a szó	3 l.
Író-olvasótalálkozók	
Fekete Gyula: Nem rám tartozik - nem tartozik rád?	2,5 l.
Köves József: Közös ügy - közös érdek	3,5 l.
Kiss Tiborné: Új formák, új módszerek	3,5 l.
Könyv és művelődés	
Darvas József: Olvasó nép vagyunk?	4 l.
Horváth Ádámné - Kemény István: Kik olvasnak és mit?	7,5 l.
Olvasás és olvasóember	
Benedek Marcell: Az olvasás lélektana	7,5 l.
Takács Menyhért: A gyors olvasás problémája	6,5 l.
Simon Mária Anna: A szépirodalom hatásának vizsgálata	5 l.
Hunyadi Piroska: Olvasáspszichológia, olvasástípusok	2 l.

C../KÖNYVKIADÁSUNK FEJLŐDÉSE

Köpeczi Béla: Az új magyar könyvkiadás tizenöt éve.	8 l.
Nyomdászat, papírellátás	
Földi László: Tíz esztendő eredményeiről.	9 l.
Gallai Katalin: Papírfogyasztásunk távlati terve.	7 l.
Háiman György: A magyar nyomdaipar fejlődéséről.	3 l.
Könyvművészet és bibliofília	
Hincz Gyula – Lengyel Lajos: Előszó. A szép magyar könyv. 1961.	5 l.
Kaes Gyula: A modern magyar könyvművészet néhány kérdése 1966.	16 l.
Sorozatok - tömegkönyv	

Párcer Ferenc: Korszerű zsebkönyvkiadás.	5 l.
Haiman György. Bibliofília és tömegkönyv.	6 l.
T a n k ö n y v e k , s z ó t á r a k , l e x i k o n o k	
Paragh László: Állami tankönyvkiadásunk tíz éve – Tíz éves a Tankönyvkiadó.	5 l.
Propper László: A hazai szótárkiadás helyzete.	6 l.
Haas Károly: Lexikon kiadásunk érdekes tervei.	5 l.
K ö n y v t e r j e s z t é s	
Zalai Imre: Az Állami Könyvterjesztő Vállalat 10 esztendeje..	5 l.
Doroszlai Ferenc: Az 1962. évi műszaki könyvnapok néhány tanulsága.	7 l.
Varga Sándor: A könyv a mai falu életében.	9 l.
Vass Imre: A szövetkezeti könyvterjesztés helyzete és feladatai Csongrád megyében.	3 l.
Sárkány Pál: Megvalósulás útján a termelőszövetkezeti kézikönyvtár.	6 l.
Jászberényi József, a Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat igazgatójának a f.hó 6-án tartott értekezletünk résztvevőjéhez írt levele. E levélben közöltek felszólalásnak szánta, de elmondására nem került sor.	7 l.
A k ö n y v ü n n e p e	
Tóth Dezső: A könyv demokratizmusa.	4 l.
A m a g y a r k ö n y v k ü l f ö l d ö n	
Gábor István: Tíz éves a Corvina.	5 l.

D./ BIBLIOGRÁFIA ÉS DOKUMENTÁCIÓ

A b i b l i o g r á f i a h e l y z e t e é s m a i p r o b l é m á i	
N e m z e t i b i b l i o g r á f i a k é r d é s e i	
Magyar Könyvészet 1945 - 1960. Előszó	11 l.
Dezsényi Béla - Falvy Zoltán - Fejér Judit: A magyar sajtó bibliográfiája - 1954. Előszó.	2 l.
A s z a k b i b l i o g r á f i a h e l y z e t e é s p r o b l é m á i	
Szentmihályi János: Társadalomtudományok szakbibliográfiájának néhány kérdése	23 l.
A b i b l i o g r á f i a m u n k a s z e r v e z é s e	
Kovács Máté: Az Országos Bibliográfiai Munkaértekezlet megnyitása	8 l.
Az Országos Bibliográfiai Munkaértekezlet ajánlása	3 l.
A bibliográfiai munka koordinálása. 11-1-25/1954. VI.25./Np.M.sz. utasítás	2,5 l.
Bélley Pál - Gombocz István - Waldapfel Eszter: A varsói nemzetközi bibliográfiai konferencia 5,5 l.	
A d o k u m e n t á c i ó é s a s z a k i r o d a l m i t á j é k o z t a t á s f e j l ő d é s e	
A d o k u m e n t á c i ó a l a p k é r d é s e i	
Kovács Máté: Tudománypolitika és tájékoztatástudomány	6 l.
Polzovics Iván: Dokumentáció és információ	15 l.
Győre Pál: A tudományos tájékoztatás szakembereinek műveltsége és a tájékoztatási munkakörök	13 l.
A d o k u m e n t á c i ó s z e r v e z e t e	
Lázár Péter. A dokumentáció szervezete Magyarországon	12 l.

A szakdokumentáció és helyzete és kérdései

Jánszky Lajos: A műszaki dokumentáció problémái és feladatai Magyarországon	4,5 l.
Gortvay György: Az Orvostudományi Dokumentációs Központ tevékenysége	5,5 l.
Tordayné Péter Erzsébet: Tízéves a Mezőgazdasági Dokumentáció	4 l.
Rózsa György: Részvételünk és lehetőségek a nemzetközi társadalomtudományi dokumentációban	6 l.

E./ K Ö N Y V T Á R Ü G Y

Dienes László: Állítsuk tudományos könyvtárainkat a szocializmus építésének szolgálatába. 1951.
Barabási Rezső: A könyvtárosi munka néhány kérdése. 1955.
Szekeres Pál: Gyorsítsuk meg a szocialista könyvtárelmélet kibontakozását, 1962.
Láng Imre: A tudományos és szakkönyvtári gyűjtőkori kódex munkálatai. 1965.
Tóth József: A művelődési házak és a könyvtárak együttműködésének lehetőségei. 1966.

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 2042 – 13/1952. számú határozata a könyvtárügy fejlesztéséről. 1952.

Kovács Máté: A magyar könyvtárügy országos szervezetének időszerű kérdései. 1953.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1956. évi 5. számú törvényerejű rendelete a könyvtárügy szabályozásáról.

Kovács Máté: A magyar könyvtári törvény alapelvei, célkitűzései, és művelődéspolitikai jelentősége. 1956

Zalai Zoltán: Az egységes magyar könyvtárügy felé. 1951.

Mátrai László: A magyar könyvtárosegyletről. 1958.

Kovács Máté: Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács eddigi munkája és további feladatai 1965.

Az I. Országos Könyvtárügyi Konferencia határozata. 1952

A II. Országos Könyvtárügyi Konferencia. 1955.

Az Országos Széchényi Könyvtár 1959. évi beszámolója. 1961.

Tóth András: Egyetemünk könyvtárhálózatának néhány problémája. 1962.

Csapodi Csaba: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára. 1965.

Csúry István: Összefoglaló jelentés a debreceni Egyetemi Könyvtár 1966. évi működéséről. 1966.

Havasi Zoltán: Tájékoztató – hálózati és módszertani munka – igazgatás

Módszertani elgondolások és tapasztalatok a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárában

Haraszthy Gyula: A Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtára. 1958.

Fodor Zoltán: Tízéves évforduló a mezőgazdasági könyvtárügy történetében. 1958

Walleshausen Gyula: Tapasztalatok az agrárfelsőoktatási könyvtárak együttműködése terén. 1958.

Jánszky Lajos: Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ 1962. évi munkája. 1962.

Héberger Károly – Kéki Béla: Időszerű könyvtárpolitikai kérdések. 1966.

E./ K Ö N Y V T Á R A K (folyt.)

A Magyar Szocialista Munkáspárt művelődési politikájának irányelvei. 1962. Bp. OSzK, KMK. 1962.

Vértés György: Az Országgyűlési Könyvtár Magyar Tanácsköztársaság Különgyűjteményéről. 1958

Szilágyi István: A Beloiannisz –gyár újítóinak műszaki könyvtára. 1952.
Simon Mária Anna: Akad. Int. Kvtárakról. (Konkrétum) hsz. Jelentés ?????? Kézírásos cédula gépelt szöveg nélkül. Kiemelve, külön csomagban a 10. dosszié végén. Címe: Az akadémiai könyvtári hálózatról.

Nemes Dezső: A népművelési munka során levő feladatai. Részletek az 1952. március 17. és 18.-i Országos Népművelési Értekezleten tartott előadói beszédéből. 1952.

Megnyíltak az új megyei könyvtárak. 1952.

Hegedűs András: Az őszi-téli olvasómozgalom kiszélesedéséért. 1953.

Páldy Róbert: A tudományos munka kialakítása a Veszprémi megyei Könyvtárban. 1958.

Szőnyi László: Szakkönyvtári munka a közművelődési könyvtárakban. Kézírtos cédula gépelt szöveg nélkül Kiemelve, külön csomagban a 10. dosszié végén.

Tóth Gyula: 1963 – könyvtári eredmények Vasi Szemle [Vas Népe]. Kézírtos cédula gépelt szöveg nélkül.

Sallai István: Járási könyvtárak továbbfejlesztésének utja. 1955.

Révész Ferenc: A Szabó Ervin kerületi könyvtárak központosításáról. Milyen feladatok várnak a kerületi könyvtárakra a központosítás után? 1957.

Dobos Piroska: Az olvasószolgálat főbb kérdései a Fővárosi Szabó Ervin kerületi könyvtárakban. 1960.

Kordos László: Miskolci eredmények – miskolci gondok. 1965.

Zoltán József: Legnagyobb helyismereti gyűjteményünkről. 1960.

Takáts Miklós: A helyismereti könyvészet szerepe. 1964.

Szente Ferenc: Körzeti könyvtár, igen vagy nem? 1964.

Szabó Gyula: Hogyan működik Borsod megye első körzeti könyvtára? 1965.

Rózsza György: A karácsondi példa, a függetlenített népkönyvtárosok tapasztalatcseréje. 1954.

Berza László: Tanyai könyvtárak helyzete. 1954.

Féja Géza: A sárpilisi népkönyvtárban. 1952.

Tóth Árpád: Községi könyvtárak a tanácsi tulajdonba vétel után. 1961.

Katsányi Sándor: Új kiemelt községi könyvtárak – új gondok. 1964.

Németh Károly: Egy falú – egy könyvtár. 1964.

Petrovay István: Első tapasztalatok a művelődési autóról. 1959.

Katona Jenő: A Balaton menti üdülők könyvtáraiban. 1953.

Rácz Aranka: Gyermekkönyvtáraink helyzete. 1959.

V. Waldapfel Eszter: Iskolai könyvtáraink helyzete és feladatai. 1963.

Kirschner Márton: A kisebb általános iskolák tanulói könyvtárainak átszervezése Csongrád megyében. 1965.

Fábrí Györgyné: Gyermek a nagyvilágban. 1966.

Sárány Lukácsy Sarolta: Már nem gyerek – még nem felnőtt. 1966.

Gévy Ágnes: F fiatalok könyvtári-köréi a Székesfehérvári Megyei Könyvtárban. 1965.

Kiss István: SzOT elnökségi határozat a szakszervezeti könyvtárak munkájáról. 1958.

Kondor Istvánné: Az építőipari üzemek jobb munkájáért. 1952.

Gerő Zsoltné: Üzemi műhelykönyvtárakról. 1954.

Kiss Jenő: A munkásszállások könyvtáiról. 1959.

Arnóth Károly: A szocialista brigádok és az olvasás. 1965.

Szente Ferenc: Milyen legyen a klubkönyvtár? 1966.

Gergely István – Takáts Miklós: Hogyan vált be az első hírlapolvasó? 1965.

Mezei György: Hírlapolvasó Győrött. 1965.

Ughy Jenő: Adatok a falusi lakosság saját könyvvel való ellátottságáról. 1964.

Könczöl Imre: Házi könyvtárak Várpalotán. 1966.

Sebestyén Géza: Új nemzeti könyvtár a várban. 1960.

Kellner Béla – Sallai István – Tombor Tibor: Épül a kaposvári megyei könyvtár. 1962.

Sz[abados] L[ászló]: Mi történt a könyvtárak építése és tervezése terén 1963-ban? 1963.

Kiállítás az Akadémiai Könyvtár új épületének homlokzati terveiből. 1966.

Rácz Aranka: Vita a szabadpolcról. 1958.

Babiczy Béla: Mikrofilm –készítés „házilag”. 1958.

Gerő Gyula: A könyvtári statisztika felhasználásáról. 1954.

Horváth Tibor: Vita a tudományos könyvtárak statisztikájáról. 1965.

Barta Gábor: A könyvtári szabványosítás 10 éve. Kéziratoss cédula gépelt szöveg nélkül. Kiemelve, külön csomagban a10. dosszié végén.

Gombocz István: Egyezmény-tervezet a nemzetközi kiadványcsere szabályozására. 1958.

Kovács Máté: A könyvtártudomány a szocialista tudománypolitikában. [1961.

Lázár Péter. A hazai könyvtártudomány helyzete és értékelése. 1. és 5. pont. Kéziratoss cédula gépelt szöveg nélkül. Kiemelve, külön csomagban a10. dosszié végén

Sebestyén Géza: A könyvtártudományi kutatás távlati tematikai terve. Mkszle különny. 75-78. p.

Kéziratoss cédula gépelt szöveg nélkül. Kiemelve, külön csomagban a 10. dosszié végén

Fülöp Géza: A könyvtártudományi kutatás helyzete. 1965.

Haraszthy Gyula: Zár szó a könyvtáros-képzésről folytatott vitához. 1954.

Miszi László: Vita a főiskolai könyvtárosképzés néhány kérdéséről. 1954.

Kovács Máté: Az egyetemi könyvtárosképzés továbbfejlesztése. 1961.

Vadász Ferencné: A könyvtárosképzés rendszere. 1966.

Budapest, 2014. szeptember 13.

JEGYZETEK

1. Könyv- és könyvtár a magyar társadalom életében
(1.) Az államalapítástól 1849-ig (Összeáll., bev. Kovács Máté. (Közrem.) Babiczky Béla, Fülöp Géza stb.) Bp. 1963. Gondolat, Franklin ny. 758 p., 20 t. (Nemzeti könyvtár. Művelődéstörténet). Bibliogr. összeáll.: Szelle Béla, p. 653-724.
(2.) 1849-től 1945-ig (Összeáll., bev., sajtó alá rend., jegyz. Kovács Máté. (Közrem. Babiczky Béla, Dér Mária stb.) Bp. Gondolat, Franklin ny. 722 p., 18 t. (Nemzeti könyvtár. Művelődéstörténet) Bibliogr. összeáll. Fülöp Géza és Szelle Béla, p. 543-678.
2. Kovács Máté: A magyar könyv- és könyvtárkultúra a szocializmus kezdeti szakaszában. 1-3. In: Magyar Könyvszemle . 76. évf. (1960.) 3. sz. p. 229-254., 4. sz. p. 361-391., 77. évf. (1961) 1. sz. p. 1-43.
3. Kovács Máté: A magyar könyv- és könyvtárkultúra a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában. Kandidátusi értekezés. (Bp. 1967.) Gépírat 467 lev.
4. Tóth Gyula: Adalékok a Könyv és könyvtár a magyar társadalom életében című kötetek keletkezéséhez, Kovács Máté történeti és elméleti munkásságához In: A jövő a múlt és a jelen egységére épül. Emlékkötet Kovács Máté tiszteletére. Debrecen, DENK, 2007. p. 160-183.
5. Tóth Gyula: Tartozásunk Kovács Máténak (és magunknak). In: Könyvtári Figyelő 54. évf. (2008) 1. sz. p. 55-63. A tanulmányt Tóth Gyula a következő sorokkal vezeti be: „A Kovács Máté Alapítvány kuratóriumát régóta foglalkoztatja, hogy a professzor egyik legjelentősebb alkotása, A könyv és

könyvtár a magyar társadalom életében c. antológia 1-2. kötete torzító, mert nem jelent meg a mű harmadik, az 1945 utáni időszakot feltáró kötete. Úgy ítéljük meg, hogy Kovács Máté emlékének ápolásába – és az Alapítvány célkitűzéseibe – beletartozik e hiány pótlásának szorgalmazása, a folytatás elősegítése. A jubileumra készülve Kovács Ilona vetette fel, hogy érdemes lenne összefoglalni a mű keletkezéstörténetét, fogadtatását és felférni a 3. kötet összeállításának, közreadásának lehetőségét. Jelen tanulmányom ennek a vizsgálódásnak újdonság értékű summázatot foglalja össze. A jubileumi ünnepek előadásait tartalmazó kötetben Kovács Máté hagyatékának a kötetek keletkezésével kapcsolatosan feltárt adalékait részletebben is ismertetem.”

6. Tóth Gyula: Adalékok, i.m. p. 163-172.
7. Dér Mária közlése (2014. október 17.)
8. A kuratóriumi ülések jegyzőkönyvét ld. a Kovács Máté Alapítvány honlapján <http://kovacsmatealapitvany.hu/2014>
9. A beszámozatlan előzékklapokkal és jegyzetoldalakkal, valamint Kovács Máté szöveghagyásokra vonatkozó bejelöléseinek beszámítása nélkül.
10. *A KÖNYV ÉS KÖNYVTÁR A MAGYAR TÁRSADALOM ÉLETÉBEN c. kiadványunk 3. kötetének 1970-ben való megjelenésére értesülésünk szerint lehetőség nyílt. Ezért a kötet kéziratának szerkesztését 1969 szeptember végéig be kell fejezni, mert csak ebben az esetben lehet szó arról, hogy a negyedszázados jubileumi év kiadványaként kiadásra kerüljön.*
A kötet készítői számára komoly segítség lehetne, ha a szerkesztésben résztvevők valamennyien mielőbb átnéznék a kötet tervét és sürgősen feljegyznék észrevételeiket, javasolataikat, ellenvetéseiket vagy kiegészítő elgondolásaikat lehetőleg a kötetterv szerkesztésének sorrendjében.
Kérem, hogy az észrevételeit mindenki lehetőleg augusztus végéig összeállítani szíveskedjék.
Kovács Máté
11. A bibliográfia jövőbeli munkálataihoz a reményeink szerint digitális formában hozzáférhetővé váló Antológia 3. kötetének szemelvényanyagán kívül fontos forrásként hasznosítható Gerő Gyula munkája, a *Magyar könyvtártörténeti kronológia* kiegészítő, negyedik kötete, amely a hazai könyvtárügyi kiadványok (könyvek, füzetek) csaknem teljes jegyzékét tartalmazza, így természetesen az 1945 utáni kiadványokat is.
12. Sonnevend Péter: Terv és remény. A magyarországi könyvtárügy története a Rákosi-korszakban (1945-1956). In: *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 23. évf. (2014) 7. sz. p. 7-14.
13. A tartalomjegyzék közlése a 2. sz. dossziében -talált tartalomjegyzék terv alapján történt. Tartalma megfelel a dossziékban talált szemelvényanyagának és fő és részcím előzékoldalakkal. Ez a tartalomjegyzék terv eredetileg nem teljes. A hiányzó fejezetek pótlása a dossziékban található, megszerkesztett, kész fejezetek és ott található fejezetcímek alapján, pótlásként kerültek leírásra. A kurzív szövegrészek a pótlások.
14. Az A./ és B./ fejezet szemelvényanyaga az iratanyag 7. sz dossziéjában 1 példányban található, v.ö még a 2. sz. dossziében „olvasás” 2. másodpéldányban, a C./ fejezet a 3. sz. dossziében, csak másodpéldányban van meg, a D./ és az E./ fejezet a 8. sz. dossziében első példányban található, v.ö. még „bibliográfia...” 2. sz. dosszié másodpéldányban, F./ fejezet 9. dossziében első példányban található, v.ö. még 1. sz. dosszié „Könyvtári kultúra” fel nem használt szemelvényanyaga., valamint a 10. dossziében egy, a könyvtárakra vonatkozó részletes tartalomjegyzék terv, és egy, a Kovács Máté írógépén készült témalista, ezek támpontot nyújthatnak a *Könyvtárügy és a Könyvtárak c. főfejezet csoportcímeinek elkészítéséhez.*

Összeállította és kiegészítette: Kovács Ilona